

НООСФЕРНА ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ

*Ігор Касіяник, Борис Матвійчук, Іван Федорчук, Ганна Чернюк
cherniuk@kpmi.edu.ua*

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна*

Annotation: Authors examine noosphere, as a spiritual sphere of mental (intellectual) activity which arises up in a biosphere together with appearance of man and humanity. In a biosphere all are created terms are needed for vital functions and existence of man. A man must realize enormous responsibility for everything, that takes a place on Earth, as a possessor and owner. A way to it lies through domination above own desires aspiration to become veritable similarity of Creator, stepping to His true and truth.

Key words: noosphere, biosphere, lordship over nature, responsibility for peace, intellection.

Всесильний створив «людину: чоловіка і жінку створив їх» на заключному етапі шостого дня. Далі однозначно в книзі «Буття» написано «хай володарює вона (людина) над рибою морською, і над птахами небесними, і над худобою, і над усією землею, і над усіма створіннями, що плазують по землі». Тобто все створено для людей. Людина повинна пройти непростий шлях розумової діяльності, щоб зрозуміти, що влада над всім оточуючим середовищем не означає егоїстичного підходу використання всього тільки для себе. Навпаки, потрібно чинити так, щоб приносити радість і користь іншим, інакше можна нашкодити і для себе і для світу. Людина повинна відчувати себе по відношенню до всіх живих істот та біогеоценозів, як Творець, бути подібною до Творця. З позицій духовного розуміння ноосфери, як сфери розуму, тобто духовної розумової діяльності людства, кожна людина повинна піднятися від рослинного і тваринного рівня існування до «народження» в собі людини. Спочатку бажання влади виглядає як панування, коли можна лежати, як камінь біля дороги: «дайте мені спокій», або сидіти чи лежати перед телевізором, пропускаючи через себе екранну інформацію, а потім шкодуючи втраченого часу. Потім виникає «рослинний світогляд», коли людину притягає світло і вона починає аналізувати все, що навколо неї відбувається, рухається як рослина, що прив'язана до землі, розпускається вдень і поникає вночі. Після цього настає новий (більш високий) якісний етап існування на рівні тваринних бажань. Це вже переміщення, пошуки харчування, групування та об'єднання з подібними істотами, турботи про житло, продовження роду та виховання потомства. Щоб все необхідне мати, треба як слід попрацювати.

Але понад усім стоїть найвищий рівень існування, який включає в себе всі попередні, це людяність – «Людина в середині нас». Слово «Адам» походить

від слова «доме» - подібний, схожий, як пояснює М. С. Лайтман [7]. За людським духовним рівнем і людяними властивостями людина подібна до Творця. Для Творця властива повна віддача, абсолютна, безмежна Любов. Власне таким хоче і повинен стати Адам, щоб піднятися до рівня господаря райського саду природи. Таким чином головна ціль ноосферного існування людини – це прагнення бути схожим до Творця, народитися духовно, щоб назватися Адамом – Людиною подібною до Творця. Таку людину не спокушає багатство або виснажлива робота заради слави та фурору. Тому і написано: «Створено людину за образом нашим, за подобою...», тобто такою, якою запланував, задумав, спроектував Творець. Він уклав в душу людини свої властивості і «точку в серці» - тобто прилад Вищого управління. Через цю «точку» Творець з'єднується з нами і починає «будувати» нас за своїм задумом, як йому подобається. Без цього високого рівня, тобто духовного (ноосферного) світогляду, людина не зможе отримати інформацію про програму і шлях свого життя. Без духовного керування людина не знає, що від неї вимагається, як зробити наступний крок, постійно помиляється та страждає. Образ Творця, який все віддає, вселяється в душу і все виправляє, створює Людину-Адама – вінець творіння [7].

Ще раз вдумливо повторимо «... і хай володарюють вони над рибою морською, і над птахами небесними, і над худобою, і над усією землею, і над усіма істотами, що плазують по землі. І створив Всесильний людину за образом Своїм...». Згадаємо, що написав про цю владу та володарювання Ф. Енгельс у «Діалектиці природи»[2]. Таким чином це власність накладає на Людину, як володаря, величезну відповідальність за все, що відбувається в оточуючому світі. Коли людина це зрозуміє, тоді вона починає чинити роботу, заради якої створена. Виправляючи себе, свій шлях, свої ідеї людина автоматично виправляє і всю навколишню природу.

З духовної точки зору (М. С. Лайтман, 2010): «Все, що відбувається з природою, є відображенням того, що є всередині людини. Екологічні катастрофи, забруднення водою суші, морів, океанів, вимирання тварин, урагани та інші стихійні лиха – це відображення нас (людей), нашої егоїстичної суті, рабами якої ми є. В середині у нас весь світ, і він чекає, коли ми зрозуміємо, що відповідаємо за все, що в ньому відбувається, зрозуміємо і виправимося»[7] (переклад авторів). А далі слід зрозуміти, що «Кожен з нас – уламок від скелі, тобто Творця. В нас містяться властивості Любові і Віддачі, які існують в Ньому. Тільки ми відкололися від Нього... Нас відколов егоїзм – властивість якого абсолютно протилежна Творцю.»[7].

Радянські та пострадянські вчені, в тому числі філософи наповнюють термін «ноосфера» матеріалістичним змістом, розглядаючи її як метасистему,

що виникає при взаємодії соціальної сфери та природного середовища. При цьому вона включає певні необхідні речовинно-енергетичні передумови та умови розвитку суспільства [1,3,4,5,6,9]. Відомо, що термін «ноосфера» вперше введений у 1927р. Ле Руа у Франції. Він складається з двох слів: «ноос» – розум і «сфера» – оболонка. Ле Руа вважав, що в розвитку біосфери настає «психозойська» ера. За Тейяр де-Шарденом навколо біосфери і над нею утворився «мислячий пласт» в зв'язку з появою людини та розумовою діяльністю людства. П. Тейяр де-Шарден створив вчення про ноосферу у праці «Феномен человека», яка перекладена російською мовою [8]. Він вважає, що основними сходинками в процесі розвитку та ускладнення космічної матерії – космогенезу, відносно нашої планети виступає геогенез, який переростає в біогенез, а з нього після виникнення людини формується сфера розвиваючого розуму - ноогенез. Відповідно біосфера (жива природа) переходить у ноосферу (сферу розуму), яка на вищій стадії розвитку досягає духовного рівня, тобто «Теосфери». Слід відмітити, що Тейяр де-Шарден спрогнозував сучасні спроби пізнання спільними зусиллями науки і релігії [8]. Якщо «Теосфера» де-Шардена, як вища стадія розвитку ноосфери, базується на об'єднанні досягнень науки і релігії, то це не заключна сходинка розвитку. Всіма процесами розвитку, всіма сферами та переходами від однієї до іншої хтось керує, це Той, хто дає і забезпечує існування життя. Він посилає Духа життя і все оживає та розвивається, а коли забирає – все повертається в прах, розпадаючись на молекули і атоми. Із книги «Буття» витікає, що спочатку було створено космічно-планетарні умови для виникнення та існування життя: «Спочатку створив Бог небо і землю. Земля була безвидною і порожньою, і темрява над безоднею» та Дух (нематеріальна субстанція) клопітливо носився над водою. Потім було створене світло і відділене від темряви та названо днем, а темрява – ніччю: «і був вечір, і був ранок: день один». Слово «день» перекладено з івриту. Переклад з івриту слова «йом» може бути не тільки «день», але і «період» чи «епоха». На другий «день» було створено «твердь» (простір) – можливо це атмосферне повітря, яке відділило воду під твердю від води, яка над твердю. Слово «твердь» - це переклад слова «ракийа», що означає «простір» при більш змістовному перекладі. Можливо, тепер від тієї води залишилась «воднева корона» земної атмосфери на висоті від 3000 до 20000км. На третій «день» з'явилась суша, на якій виникли рослини. Третій «день» також починається з вечора. За науковими даними рослини змінили хімічний склад повітря, адже атмосферний кисень і азот мають атмосферне походження. За книгою «Буття» на четвертий «день» було створено сонце для управління днем та місяць для управління ніччю, а також зорі. Світила створені для відділення дня і ночі та для визначення термінів часу.

На п'ятий день з'являються плазуни у воді і риби та водні тварини по роду їх, а також птахи, що літають по тверді небесній. Шостий «день» починається творінням різних родів живих істот на суші. Цей «день» завершується створенням людини: чоловіка і жінки. Вони одержують благословення та наказ: «плодіться, розмножуйтесь, наповнюйте землю, і володарюйте над рибами морськими, і над птахами небесними, і над всякою твариною, що існує на землі» У другому розділі книги «Буття» пояснюється, що польових чагарників і польових трав'янистих рослин ще не було, і дощі не випадали до тих пір, поки не було людей для обробітку землі.

Таким чином, земні оболонки і біосферу було створено для життя і життєдіяльності людини, відповідно, з усіма необхідними космічно-планетарними екологічними умовами. Більше того, чоловік і жінка після виникнення знаходились у неймовірно сприятливих умовах еденського саду, який вони обробляли та берегли. Це був біогеоценоз про який людина мріє і тепер, намагаючись створити його своєю розумною діяльністю. Однак, ще в Едені стався вибір майбутнього шляху через пізнання добра і зла, наслідком якого є смерть. Після смерті, можливо, усі благі наміри наукової, творчої та господарської діяльності людини у вигляді мислячого поля поповнюють «мислячий пласт» біосфери, який обмежується лише границями наукового світогляду людства на сучасному етапі суспільного розвитку. Цілком ймовірно, що біосферна матеріальна система Землі потрібна для певного випробування, навчання та переходу людини на більш високий духовний рівень існування за межами смертного тіла і смертної біосферної системи. Духовні сфери можуть існувати в невідомих для науки вимірах простору і часу, як невідомі види матеріального світу, що пізнаються лише після смерті. В такому випадку смерть можна розглядати, як перехід життя в інший духовний світ, а не припинення існування.

Аналіз понять про співвідношення біосфери і географічної оболонки, про ноосферу та перехід біосфери в ноосферу, доводить, що ноосферу краще трактувати по суті цього терміну, як сферу розуму, тобто сферу розумової діяльності людини і людства загалом [1,2,3,4,8,9]. Ця сфера є духовною частиною біосфери, вона народжується й існує разом з народженням й існуванням людини і людства, а після біологічної смерті вона припиняє існування в матеріальній системі біосфери та переходить на духовний рівень існування, поза вимірами нашого матеріального світогляду. Крім того розумова діяльність може бути розумною або нерозумною, тобто позитивною і негативною. Людство до цього часу ще не зовсім розуміє (як показує досвід історії), що є добре, а що погано в подіях великого і глобального масштабів. На сучасному етапі розвитку біосфери і ноосфери не припиняються воєнні

конфлікти, протистояння на рівні країн та гонка озброєнь, розповсюдження і удосконалення ядерної зброї. Фактично сучасна біосфера переживає фазу техногенезу, особливо військового, але її неможливо перетворити в техносферу, бо вона існує в ноосфері людського розуму, а не машинного, чи електронно-обчислювального [4,9].

Ф. Енгельс в кн. «Діалектика природи» [2] з позицій природничо-наукової картини світу ХІХ століття описав майбутнє космогенезу людства і біосфери Землі: «Может быть, пройдут еще миллионы лет, народятся и сойдут в могилу сотни тысяч поколений, но неумолимо надвигается время, когда истощающаяся солнечная теплота будет уже не в силах расплавить надвигающийся с полюсов лёд, когда всё более и более скучивающееся у экватора человечество перестанет находить и там необходимую для жизни теплоту, когда постепенно исчезнет и последний след органической жизни, и Земля – мёртвый шар, вроде Луны – будет кружить в глубоком мраке по всё более коротким орбитам вокруг тоже умершего Солнца, на которое она в конце концов упадет». Та в інших куточках Всесвіту за «Діалектикою природи» знову спалахне і почне розвиватися нова сонячна система та нова Земля зі своєю біосферою [2,9]. В більш короткий проміжок часу (можливо через 300 або 1000-2000 років) остання книга Біблії за пророцтвом апостола Іоанна передбачає, що Земля і всі стихії на ній згорять, та буде нове Небо і нова Земля, де вже не буде смерті, не буде криз і катастроф.

Повернутися від тваринного біосферного існування додому, до Творця людині допомагає ноосфера – сфера розуму з розумним бажанням знайти істину, знайти правильний шлях, правдиве життя. Якщо людина досягає такого рівня духовних (ноосферних) бажань – вона стає вільною від рабства самолюбства і самозакоханості, від егоїзму, стає на шлях виправлення та, виправляючи себе, виправляє всю світобудову. Людина побачить, як від власної праці над собою залежить все, що відбувається навколо. Коли людина зрозуміє свою величезну відповідальність за все, що діється у світі, вона буде відчувати що станеться з навколишнім середовищем [7]. Тобто все, що відбувається з природою, є відображенням того, що діється з людиною. Екологічні катастрофи, забруднення гідросфери, загибель тварин, урагани та все інше – це відображення саме нас, нашої внутрішньої егоїстичної суті, коли ми є рабами власних егоїстичних бажань [7].

Якщо людина зрозуміє, що все залежить від неї, що потрібно панувати над власними егоїстичними бажаннями і почати рух до Творця, все навколо зміниться. Тоді вона осягне, що Творець створив нас за своїм образом і подобою, щоб ми володарювали Землею та всім, що її наповнює, як Творець і господар, з властивістю все віддавати, бо цей світ створений в рамках закону

віддавання. Людина бачить навколишній світ в залежності від власного внутрішнього світу. Якщо всередині нас бруд і нечесть, то і світ ми бачимо таким. Якщо всередині все чисто, то і навколо нас світ чистий. Наш егоїзм заважав нам побачити і відчувати чистоту та добро навколишнього світу, він малював нам спотворену неправдиву свою егоїстичну картину. Якщо людство хоче вийти з в'язниці підману і темряви неправди, воно повинне зрозуміти свою відповідальність за весь світ, створений для людини, і крокувати на шлях правди і життя, стати істинною подобою Творця.

Список використаних джерел

1. Вернадский В.И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетарное явление. Кн. 2. – М.: Наука, 1977.
2. Энгельс Ф. Диалектика природы. – М.: Наука, 1986.
3. Казначеев В.П. Учение о биосфере. – М.: Знание, 1985. – 80с.
4. Матвійчук Б.В. Чернюк Г.В. Географічна методологія екологічного виховання / Вісник Кам'янець-Подільського національного ун-ту імені Івана Огієнка. - Кам'янець-Подільський: вид-во КПНУ імені Івана Огієнка, 2010.
5. Касіяник І.П., Любинська І.Б. Матвійчук Б.В. Чернюк Г.В. Формування світогляду студентів на екологічні проблеми в процесі вивчення фізичної географії. /Зб. «Навколишнє середовище і здоров'я людини» Матеріали міжнародної конференції. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2008. -с. 246-248.
6. Кузнецов Г.А. Экология и будущее. – М.: Изд-во Московского университета имени М.В. Ломоносова, 1988. – 160с.
7. Лайтман М.С. Тайные притчи Библии / М.С. Лайтман, С.М. Винокур. – М.: Рипол классик, 2010. – 192 с.
8. Тейяр де-Шарден П. Феномен человека. – М.: Прогресс, 1965.
9. Чернюк Г.В., Федорчук І.В., Касіяник І.П. Вчення про біосферу і ноосферу // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Випуск 8. У 5-ти томах. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010.